

Esa Mangeloja

▣ Olympian taloudelliset unelmat

Johdanto

Urheilun suur- eli megatapahtumat kokoavat suuria kansanjoukkoja ja herättävät kansainvälistä huomiota. Niillä on muutamia erityispiirteitä, jotka erottavat ne muista urheilutapahtumista. Megatapahtumia järjestetään harvoin (usein epäsäännöllisesti) ja ne keräävät katsojia ja kilpailijoita enimmäkseen paikallisen maantieteellisen alueen ulkopuolelta. Ne herättävät kiinnostusta myös suuressa yleisössä ja saavat medianäkyvyyttä, sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Tyypillisimmät esimerkit urheilun megatapahtumista ovat olympialaiset (kesä- ja talviolympialaiset), jalkapallon maailmanmestaruuskilpailut (engl. FIFA World Cup), UEFA Mestarien liigan (UEFA Champions League) finaali ja amerikkalaisen jalkapallon Super Bowl. Nämä tapahtumat ovat kulttuurillisia ilmiöitä, jotka kokoavat kiinnostunutta yleisöä perinteisiä kansallisia ja urheilullisia rajoja laajemmaltikin ja yhdistävät ihmisiä jopa globaalilla tasolla. Kilpailujen isäntäkaupungit investoivat niitä varten infrastruktuuriin, kuten stadioneihin, asuntoihin ja liikennematkaisuun, jotta katsojat ja kilpailijat saavat kitkattoman kilpailukokemuksen. Megatapahtumat keräävät suuren mediahuomion, kun suuri joukko toimittajia, mediayhtiöitä ja valokuvaajia seuraa tapahtuman kulua ja siihen liittyviä ilmiöitä.

Tässä urheiluhistoriallisessa artikkelissa tarkastellaan olympialaisten taloudellisia kustannuksia ja hyötyjä. Lisäksi tarkastellaan kilpailuisännän valintaprosessia, huutokauppakilpailun luonnetta ja erilaisia taloudellisia vaikuttimia ja seurauksia. Olympialaisten järjestäminen tuo isäntämaalle ja -kaupungille sekä hyötyjä että haittoja, realisoituen sekä lyhyellä, että pitkällä aikavälillä.

Toisin kuin tavanomaiset sarjaottelut, urheilun suur tapahtumia järjestetään harvemmin ja vähemmän säännöllisesti. Tyypillisesti niiden sijaintipaikkaa vaihdetaan. Suur tapahtumilla on potentiaalisesti merkittävä taloudellinen vaikutus alueellisesti, lisäten turismia, työpaikkoja ja elvyttään paikallista liike-elämää. Mediahuomio vahvistaa samalla myös alueen kulttuurillista identiteettiä ja lisää globaalia tiedostavuutta alueen traditioista, historiasta ja arvoista. Nämä tekijät mahdollistavat edelleen turismin kasvua.

Lukuisissa viimeaikaisissa tutkimuksissa on hyödynnetty ekonometristä tulevaisuutta ennakoivaa lähestymistapaa megatapahtumien taloudellisten vaikutusten arvioimiseksi. Niissä käytetty tilastollinen menetelmä tunnetaan nimellä ”tapahtuma-analyysi” (engl. ”event-analysis”). Tyypillisessä taloudellisten vaikutusten ennakotutkimuksessa voidaan yliarvioida urheilutapahtumien todelliset taloudelliset vaikutukset johtuen kolmesta olennaisesta taloudellisen harhan lähteestä. Ongelmia tilastollisessa ennustamisessa aiheuttavat seuraavat taloustieteelliset ilmiöt: Substituutiovaikutus, taloudelliset vuodot ja syrjäytysvaikutus.

Tässä artikkelissa tarkastellaan taloudellisia muuttujia, joista tyypillisimpiä megatapahtumien talousvaikutuksia selittäviä tekijöitä ovat katsojien henkilökohtaiset tulot, alueen työllisyys, kisojen verollinen myynti, matkailijoiden määrä ja mahdolliset makrotaloudelliset tekijät. Tavoitteena on selvittää, lisääntykö taloudellinen toiminta megatapahtuman aikana. Riippumattomat taloustieteelliset tutkimukset ovat johdonmukaisesti raportoineet olympiakisojen isäntäkaupungeille kohdistuvista minimaalisista taloudellisista vaikutuksista.¹ Megatapahtuma voi kuitenkin nostaa kaupungin profiilia merkittävänä matkailun tai liiketoiminnan kohteena ja tuoda pitkän aikavälin taloudellisia etuja.

Olympiaisännyyden kirous

Tyypillisesti urheilun megatapahtumien, kuten olympialaisten isäntäkaupungit valitaan tarjouskilpailun avulla. Optimaalisen tarjoustason määrittäminen olympialaisissa on vaikeaa, koska järjestävä isäntä ei yleensä saa järjestää vain osaa kilpailutapahtumista. Kisojen mahdollinen isäntäkandidaatti kohtaa siten ”kaikki tai ei mitään” -tyyppisen kysyntäkäyrän, mikä voi helposti johtaa tarjouksen järjestäjän maksamaan liikaa tapahtuman isännöinnistä. Ilmiö tunnetaan taloustieteessä ”voittajan kirous” -ilmiönä (engl. ”Winner’s curse”). Se realisoituu, kun urheilun megatapahtuman isännöinnin voittava tarjous on korkeampi kuin tapahtuman järjestämisen todellinen arvo.²

Tämä voi johtaa taloudellisiin menetyksiin isäntäkaupungille tai -maalle. Termiä käytetään erityisesti kesä- ja talviolympialaisten yhteydessä, ja se saattaa vaikuttaa jopa yksittäisten urheilulajien kansalliseen tulevaisuuteen. Erityisesti olympialaisten osalta Kansainvälinen olympiakomitea (KOK) valitsee isäntäkaupungin monimutkaisen, kalliin ja mahdollisesti korruptoituneen tarjousprosessin kautta vähintään kuusi vuotta ennen tapahtumaa. Aiemmin KOK myönsi kisat pääasiassa maailman rikkaimpien maiden suurimmille kaupungeille. Ennen vuotta 2000 vain 20 % kesäki-soihin jätetyistä tarjouksista oli peräisin Länsi-Euroopan, Japanin, Australian, Kanadan tai Yhdysvaltojen ulkopuolelta. Vuodesta 2000 lähtien yli puolet isäntämaiksi valituista ovat valikoituneet muualta kuin länsimaista.

Pariisin yliopiston taloustieteen professorin Wladimir Andrefin tutkimuksen mukaan kova kilpailu suurten urheilutapahtumien järjestämisestä pakottaa järjestäjät käyttämään enemmän resursseja niiden hankkimiseen ja isännöintiin kuin mitä olisi taloudellisesti perusteltua.³ Esimerkiksi vuoden 1976 kesäolympialaiset Montrealissa johtivat niin syvään taloudelliseen alijäämään, että Montrealin veronmaksajat joutuivat maksamaan kisojen synnyttämää velkaa vuoteen 2006 asti, eli kaikkiaan kolmekymmentä vuotta. Samoin vuoden 1992 talviolympialaiset Albertvillessä johtivat 60 miljoonaa

nan dollarin alijäämään. Taloudellisten kokonaisvaikutusten ennakointi on hankalaa. Lontoon vuoden 2012 kesäkisojen odotettiin alun perin maksavan 2,4 miljardia puntaa, mutta vuoden 2008 loppuun mennessä kustannusarviot vaihtelivat 9,4 miljardista peräti 12 miljardiin puntaan.⁴

Konsultit laativat yleensä olympialaisten taloudellisia vaikutuksia koskevia ennakkoselvityksiä, joissa olympialaisten spekuloidaan tuovan huomattavia etuja isäntätaloudelle. Urheilun taloustieteilijöiden keskuudessa vallitsee kuitenkin vahva yksimielisyys siitä, että urheilutapahtumilla on vain vähän tai ei lainkaan merkittäviä lyhyen aikavälin taloudellisia vaikutuksia paikallisiin talouksiin. Taloudellisten vaikutusten arviot voivat antaa erittäin epätarkkoja tuloksia, koska esimerkiksi arvioitu kävijämäärä tai kisavieraiden arvioitu taloudellinen aktiviteetti voivat johtaa virheellisiin ennusteisiin. Koska merkittävä osa megatapahtuman järjestämisestä saatavista suorista tuloista ei jää isäntäkaupunkiin, tällaisten tapahtumien ensisijaiset taloudelliset edut johtuvat kisoihin osallistuvien matkailijoiden epäsuorasta kulutuksesta. Kaupungit tekevät edelleen tarjouksia megatapahtumien järjestämisestä, mutta käyttäytymistaloustieteelliset argumentit alleviivaavat riskiä siitä, että kaupungit saattavat joutua ”voittajan kirouksen” uhreiksi.

Taloudelliset vaikutukset

Olympialaisten pitkän aikavälin hyötyjen joukkoon uskotaan sisältyvän uuden infrastruktuurin rakentamisen, lisääntyneen matkailun, parantuneen kansainvälisen maineen, kaupunkien uudistamisen, yleisen hyvinvoinnin paranemisen, parantuneen työllisyyden, paikallisten liiketoimintamahdollisuuksien kehittämisen ja uusien yritysten syntymisen.⁵ Taloudelliset hyödyt mainitaan yleensä kisojen järjestämisen tärkeimpänä kannustimena. On totta, että urheilun megatapahtumat tuottavat valtavia tuloja, mutta voitot eivät jakaudu tasaisesti. Megatapahtumissa on yleensä mukana kolme pääasiallista sidosryhmää: Urheilun taloustieteen tutkimuksissa

huomioidaan, että yleensä jokin vaikutusvaltainen hallinnollinen elin (FIFA, KOK, NFL jne.) kontrolloi megatapahtumien tulovirtoja. Vuosien 2009–2012 olympialaisilla (Lontoossa ja Vancouverissa) KOK ansaitsi noin 3,8 miljardia dollaria televisio-oikeuksien myynnillä ja vielä 1 miljardia dollaria kansainvälisten sponsorointisopimuksien avulla, joista vain noin kolmasosa jaettiin paikallisten järjestäjien kanssa.⁶ Olympialaisilla on myös järjestelytoimikunta (OCOG), joka konkreettisesti järjestää tapahtuman. Tyypillisesti ylin kansainvälinen hallinnollinen elin ja järjestelytoimikunta hyötyvät, kun taas isäntäkaupunki tai -kansakunta kantaa taloudellisen taakan ja kokonaiskulut.

Olympialaisten järjestämiskustannukset (OCOG:n budjetti) katetaan yleensä tuloilla, jotka ovat lähes kokonaan yksityisiä varoja, sekä Kansainvälisen olympiakomitean (KOK) rahoitusosuudella. Vuosina 2000–2018 kaikki kesä- ja talviolympialaisten järjestelytoimikunnat saivat enemmän tuloja kuin niille aiheutui menoja, lukuun ottamatta Vancouveria 2010 ja Rioa 2016, joiden molempien budjetit pysyivät tasapainossa.⁷ Näitä lukuun ottamatta kaikki muut olympialaiset tuottivat voittoa.

Taloustieteellisten tutkimusten laajan konsensuksen mukaan todelliset vaikutukset isäntäkaupungille ovat joko lähes nolla tai vain murto-osa ennen tapahtumaa ennustetusta hyödyistä.⁸ Vancouverin ja Lontoon olympialaisissa isäntäkaupungit pitivät itsellään lipputulot, sekä kotimaiset sponsorointi- ja lisenssirahat, mutta nämä eivät riittäneet kattamaan isännöintikustannuksia, jotka olivat yhteensä noin 7,5 miljardia dollaria Vancouverissa ja 11,4 miljardia dollaria Lontoossa. Vuoteen 2020 mennessä Tokion olympialaisten järjestelykomitea (TOCOG) arvioi kisojen järjestämisen kustannuksiksi 12,6 miljardia dollaria, ja Japanin viranomaiset käyttivät vielä 10 miljardia dollaria infrastruktuuriin, kuten uusiin teihin ja junayhteyksiin.⁹

Toisin kuin useat ennakolta tehdyt laskelmat väittävät, olympialaiset eivät välttämättä edes edistä matkailua, ulkomaisia investointeja tai kansainvälistä kauppaa. Ennakkotutkimuksissa todelliset taloudelliset vaikutukset saatetaan yliarvioida taloudellisten vuo-

tojen, syrjäyttämisaikutusten ja substituutiovaikutusten vuoksi. Kaikki nämä voivat vähentää olympialaisten isännöinnin nettohyötyjä. Olympialaisilla voi kuitenkin olla aineettomia ja ei-taloudellisia etuja, kuten vahvistunut kansallinen ylpeys, kansalaistoiminnan aktivoituminen ja kulttuurillisen urheiluperinnön rakentuminen. Näitä hyötyjä on kuitenkin vaikea mitata, eivätkä ne välttämättä oikeuta riskinottoja ja massiivisia kustannuksia. Erilaisilla vaihtoehtoisilla investoinneilla voidaan todennäköisesti saavuttaa samantaisia tai suurempia tuottoja pienemmillä kustannuksilla.

Ei kuitenkaan ole väistämätöntä, että olympialaiset aiheuttavat taloudellisia menetyksiä isäntäkaupungeille. Yksi mahdollinen poikkeus ovat tapaukset, joissa kaupungeilla on jo tarvittava infrastruktuuri valmiiksi rakennettuna. Kaupungeille, joilla on jo suurin osa olympialaisten järjestämiseen tarvittavista tiloista ja liikennejärjestelyistä valmiina, kohdistuu alhaisempia kustannuksia ja niille voi heijastua suurempia etuja, kuin kaupungeille, joiden on rakennettava fasilitetit tyhjästä. Lisäksi kaupungit, joilla on strategisia yleisen hyvinvoinnin kehitystavoitteita, voivat saada tapahtumasta enemmän hyötyä kuin kaupungit, jotka isännöivät sitä diktaattoreiden arvovalan tai eliitin poliittisten syiden vuoksi. Kaupungit, jotka käyttävät olympialaisia katalysaattorina tiettyjen tavoitteiden, kuten kaupunkien uudistamisen, ympäristön parantamisen tai kansainvälisen tunnustuksen, saavuttamiseksi, eivät välttämättä kärsi olympialaisten aiheuttamista kustannusten ylityksistä. Potentiaalisesti ainakin paikallinen rakennusteollisuus voi hyötyä, koska megatapahtumat vaativat moderneja ja suuria tiloja, kuten stadioneita ja erilaisia urheilupaikkoja.¹⁰

Kaupungit, jotka isännöivät olympialaisia voimakkaan talouskasvun, alhaisen inflaation, vakaiden valuuttakurssien ja hyvän yhteiskunnallisen turvallisuustilanteen aikana, voivat kokea vähemmän kielteisiä vaikutuksia ja enemmän positiivisia heijastusvaikutuksia kuin kaupungit, jotka isännöivät sitä kriisin, poliittisen epävakauden tai taloudellisen epävarmuuden aikana. Näin ollen kaupungit, joiden ulkoiset olosuhteet ovat suotuisat, voivat välttää kustannusten ylitykset. Poikkeukset ovat harvinaisia ja riippuvat

monista tekijöistä, jotka eivät ole isäntäkaupungin tai järjestelytoimikunnan kontrollissa. Siksi urheilun taloustieteen tutkijat Robert Baade ja Victor Matheson varoittavat, että olympialaisten isännöinnin potentiaalisten hakijoiden ei pitäisi luottaa näihin poikkeuksiin perusteluna olympialaisten isännöinnille, vaan pikemminkin tehdä huolellinen ja realistinen kustannus-hyötyanalyysi ennen lopullisen päätöksen tekemistä.¹¹

Ennakkovaikutustutkimuksissa yleensä yliarvioidaan megatapahtumien todelliset taloudelliset vaikutukset.¹² Voimme johtaa taloustieteen perusteorioista useita syitä, joista tämä ilmiö aiheutuu. Substituutiovaikutus syntyy, kun urheilutapahtuma korvaa katsojien kulutusrakenteessa menoja, jotka muuten olisi käytetty muualla tapahtuman paikallistaloudessa. Koska suurin osa tyypilliseen oteluun osallistuvista kannattajista on paikallisia, useimmat penkkiurheilulajit vain kohdentavat menoja uudelleen saman talouden sisällä sen sijaan, että loisivat uutta taloudellista toimintaa. Siksi monet taloustieteilijät katsovat, että taloudellisten vaikutusten tutkimuksiin ei pitäisi sisällyttää paikallisten ihmisten kulutuskäyttämistä.¹³

Megatapahtumille on ominaista se, että ne houkuttelevat fanejia alueen ulkopuolelta, ja siten niillä on pienemmät korvausvaikutukset. Yleensä vain 5 prosenttia Super Bowlin lipuista jaetaan isäntäjoukkueelle, kun taas 70 prosenttia jaetaan liigan muille 31 joukkueelle, ja loput 25 prosenttia NFL itse jakaa tärkeille yrityssponsoreille ja eri puolilta maata tuleville VIP-vieraille. Kaupungin ulkopuolisten vierailijoiden ostokäyttäytyminen urheilutapahtumassa ei välttämättä aiheuta taloudellisen toiminnan nettokasvua, koska turistit, jotka jo aiemmin ovat päättäneet vierailla kaupungissa, saattavat vain aikaistaa vierailuaan megatapahtuman johdosta.¹⁴

Ennakoidut arviot voivat olla liian suuria, jos tapahtuman osallistujat mukauttavat suunniteltua vierailuaan kaupunkiin urheilutapahtuman vuoksi. Megatapahtuma voi vaikuttaa ajankohtaan, jolloin turisti päättää vierailla tiettyssä kaupungissa, mutta se ei välttämättä vaikuta ylipäänsä vierailupäätökseen (engl. "time fixing"). Matkailun kokonaismenot voivat siis pysyä ennallaan.¹⁵ Näin ta-

pahtuman järjestäminen ei luo varsinaisesti mitään uutta taloudellista aktiviteettia, se ainoastaan siirtää sen ajallista realisaatiota.

Toinen ilmiö, joka tekee vaikutustutkimuksista epäluotettavia, on ns. ”syryäytymisvaikutus”. Sen mukaan urheilutapahtumaan liittyvät väkijoukot ja ruuhkat voivat korvata muuta taloudellista toimintaa alueella. Useat akateemiset tutkimukset, joissa analysoidaan matkailijoiden saapumista, tarjoavat uskottavia todisteita siitä, että urheilufanit syrjäyttävät usein tavalliset turistit kaupungista. Tämä koskee myös pienempiä tapahtumia, kuten Honolulun maratonia ja Pro Bowlia. Urheilufanit käyttävät hotellihuoneita, joita muuten olisivat käyttäneet muut turistit tai liikematkustajat. Pahimmassa tapauksessa pelkkä näiden huolenaiheiden olemassaolo estää turisteja uskaltautumasta matkustamiseen, vaikka turistien pelot suurista urheilufanien muodostamista väkijoukoista osoittautuisivat perusteettomiksi. Näin ollen väkijoukkojen pelko estää tavallisia turisteja osallistumasta, vaikka odotetut väkijoukot ja ruuhkat eivät koskaan toteutuisikaan.

Iso-Britannian kansallisen tilastotoimiston mukaan 590 000 ulkomaista kävijää saapui maahan heinä- ja elokuussa 2012, samaan aikaan Lontoon olympialaisten kanssa. Iso-Britannian ulkomaisten turistien määrä laski kuitenkin kuudella prosentilla vuotta aiemmasta. Kesällä 2011 turisteja oli Lontoossa 6,6 miljoonaa, mutta seuraavan vuoden olympialaisten aikaan vain 6,2 miljoonaa. Mielienkiintoista on, että Iso-Britannian turistien kokonaismäärä (muut kuin olympiavieraat) laski lähes 1 miljoonalla edelliseen vuoteen verrattuna, mikä ylitti olympialaisista johtuvan turismin kasvun.¹⁶ Tätä ilmiötä on havaittu johdonmukaisesti muissakin maissa ja kaupungeissa, jotka isännöivät urheilun megatapahtumia.

Kolmas ongelma vaikutustutkimuksissa liittyy erilaisiin taloudellisten voittovirtojen vuotoihin. Taloudellisissa arvioissa käytetään oletuksia taloudellisten kerrannaisvaikutusten suuruudesta. Arvioissa käytetyn kertoimen (engl. ”Economic Multiplier”) itseisarvon estimointi perustuu vahvoin oletuksiin, jotka eivät todellisuudessa useinkaan toteudu. Taloudellisen kertoimen käyttö vahvistaa virheitä, joita tehdään arvioitaessa tapahtuman suoraa

taloudellista vaikutusta. Kun käytetään epärealistisen korkeaa kerrointa, sillä on taipumus paisuttaa tutkimuksissa raportoituja taloudellisia vaikutuksia. Megatapahtumiin liittyvät vuodot voivat vielä yllittää toistuvien urheilutapahtumien aikana havaitut vuodot.

Taloudellisten vaikutusten analyyseissä käytetyt kertoimet perustuvat tyypillisesti eri toimialojen kulutustottumusten tarkasteluun talouden normaalin toiminnan aikana. Megatapahtuman aikana talous poikkeaa kuitenkin tavanomaisesta tilastaan, eikä normaaleja kertoimia tulisi kritiikittä soveltaa. Esimerkiksi kaupungin hotellit saattavat veloittaa kaksi tai kolme kertaa normaalia korkeamman huonehinnan, mutta tuloksena olevat voitot virtaavat usein yrityksen pääkonttoriin sen sijaan, että ne hyödyttäisivät paikallista taloutta. Lisäksi megatapahtumat saattavat vaatia ulkopuolisen työvoiman tuontia, ja tapahtuman päättyessä, nämä työntekijät poistuvat vieden palkkansa mukanaan. Nämä vuodot paikallisesta taloudesta vähentävät megatapahtuman kerrointa ja taloudellisia hyötyjä.

Urheilun megatapahtumien järjestämisen kautta isäntäkaupungit voivat kuitenkin myös saavuttaa useita pitkän aikavälin hyötyjä. Megatapahtumilla on potentiaalia nostaa kaupungin potentiaalista matkailuprofilia, mutta ne eivät takaa tapahtuman päätyttyä matkailijoiden määrän ja pitkän aikavälin turismin tasaista kasvua. Salt Lake Cityn talviolympialaiset ja Barcelonan kesäolympialaiset olivat kuitenkin esimerkkejä onnistuneista megatapahtumaprojekteista, sillä ne onnistuivat kasvattamaan pitkäaikaisia turistivirtoja. Ehkäpä Salt Lake City ja Barcelona olivat aiemmin matkailukohteina ”piilossa uinuvia helmiä”, jotka vain odottivat löytämistään kansainvälisenä korkean profiilin matkakohteena ja saavuttavansa suosion turistimassojen keskuudessa. Toisaalta Jacksonvillessä pidetty vuoden 2005 Super Bowl ei selvitysten mukaan pystynyt lisäämään matkailua Jacksonvilleen. Sama ilmiö koskee myös Lontoon olympialaisia.¹⁷ Ehkäpä syy on siinä, että Lontoo oli jo valmiiksi kuuluisa turistikohde, joka ei siten hyötynyt olympialaisten tarjoamasta ylimääräisestä medianäkyvyydestä.

Kisojen budjetointi

Kuten tutkijat Robert Baade ja Victor Matheson ovat todenneet, olympialaiset ovat erityisen kalliita ja riskialttiita megatapahtumia.¹⁸ He ovat tarkastelleet olympialaisten järjestämisen kustannuksia ja hyötyjä ja todenneet, että kustannukset osoittautuvat usein hyötyjä suuremmiksi. Olympiahistorian aikana on nähty useita esimerkkejä kustannusten ylityksistä, vajaakäyttöisistä tiloista ja kisojen järjestämiseen liittyvistä negatiivisista ulkoisvaikutuksista.

Olympialaisten järjestämisen budjetointi usein epäonnistuu ja budjetit ylitetään. Kustannusten ylityksillä tarkoitetaan olympialaisten järjestämisestä aiheutuvien todellisten kustannusten ja alkuperäisen budjettiarvion välistä eroa ilmaistuna prosentteina alkuperäisestä arviosta. Pekingin olympialaisissa vuonna 2008 kustannusten ylitys oli 2,5 prosenttia, eli todelliset kustannukset muodostuivat 25,8 kertaa korkeammiksi kuin alkuperäiset arviot. Lontoossa (2012) kustannusten ylitys oli 76 prosenttia, eli todelliset kustannukset olivat 1,8 kertaa korkeammat kuin alkuperäinen arvio. Samoin Rio de Janeiron olympialaisissa (2016) kustannusten ylitys oli 51 prosenttia, eli todelliset kustannukset olivat 1,5 kertaa alkuperäisiä arvioita korkeammat.¹⁹

Kaikki olympialaiset vuodesta 1960 lähtien ovat ylittäneet budjettinsa, keskimäärin 172 prosentilla (inflaatiokorjattuna).²⁰ Vuoden 1992 Albertvillen talviolympialaiset johtivat 60 miljoonan dollarin alijäämään ja vuoden 1976 kesäolympialaiset Montrealissa 1,2 miljardin dollarin velkoihin. Sama ilmiö on nähty jo aiemminkin, sillä esimerkiksi vuoden 1968 Grenoblen talvikisojen rahoitusvajeet saatiin katettua vasta vuoteen 1992 mennessä.²¹

Vuoden 1984 Los Angelesin kesäolympialaiset olivat näistä havainnoista huomattava poikkeama kannattavana olympiatapahtumana. Tämä johtui alhaisista järjestelykustannuksista, sillä kisoissa hyödynnettiin valtaosin jo kaupungissa olemassa olevaa infrastruktuuria (esimerkiksi Colosseum -stadion). Los Angelesin olympialaisilla oli myös ensimmäistä kertaa olympiahistoriassa viralliset

sponsorit (McDonald's, Coca-Cola, Fuji Film). Sponsoritulot osaltaan mahdollistivat kisojen voitollisuuden. Megatapahtuman järjestäminen vaatii riittävän infrastruktuurin saapuvien urheilijoiden ja turistien majoittamiseksi. Sydneyn olympialaiset 2000 muodostuivat erityisen suureksi taloudelliseksi epäonnistumiseksi. Sydneyn olympialaiset aiheuttivat Australian veronmaksajille 2,1 miljardin dollarin tappiot.²²

Tapahtumaa edeltävien analyysien ennustamat taloudelliset piristysruiskeet eivät toteutuneet odotetulla tavalla. Tämä ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että Sydney olisi tehnyt virheen kisojen isännöinnissä. Olympialaiset ovat edelleen merkittävä maailmanlaajuinen urheilutapahtuma, joka tuo merkityksiä ja iloa monille katsojille ympäri maailmaa. Olympialaisten järjestäminen Australiassa hyödytti erityisesti paikallisia faneja, jotka kerrankin saattoivat seurata urheilutapahtumia omalla aikavyöhykkeellään ja hyötyä paikallisen lipunmyynnin tarjonnasta, ilman kansainvälisen matkustamisen lisäkustannuksia. Kuten yleensäkin, olympialaisten järjestäminen epäilemättä vahvisti myös kansallista identiteettiä.

Kuten taulukosta 1 käy ilmi, kesäolympialaisten kustannukset ovat kasvaneet vuosien varrella. Alkuperäiset budjetit on aliarvioitu ja kannattavuustaso on ollut vaatimaton (ellei negatiivinen) useimmissa kesäkisoissa.²³ On hämmästyttävää, että kesäolympialaisten toteutuneet voitot ovat paljon pienemmät kuin KOK on alun perin ennustanut. KOK:n ennakoarvioiden mukaan tulevien olympialaisten ennustetut taloudelliset hyödyt tulisivat olemaan 12,2 miljardia dollaria Pariisissa 2024, 18,3 miljardia dollaria Los Angelesissa 2028 ja 13,4 miljardia dollaria Brisbanessa 2023 (KOK 2024). Ennusteisiin on syytä suhtautua suurella varauksella. Lisäksi, kuten olympiahistoria osoittaa, voitonjako ei ole tasaista KOK:n, OCOG:n ja isäntäkaupunkien kesken.

Taulukko 1. Kesäolympialaisten kustannukset

Vuosi	Sijainti	Budjetti (BUSD)	Toteutuneet kulut (BUSD)	Voitto (BUSD)
1980	Moskova	0.231	2	0.00119
1984	Los Angeles	0.32	0.413	0.25
1988	Soul	4	6.503	0.3
1992	Barcelona	0.85	16.409	0.01
1996	Atlanta	1.8	3.576	0.019
2000	Sydney	4.35	6.926	-2.1
2004	Ateena	15	13.8	-0.145
2008	Peking	44	45	0.146
2012	Lontoo	10.4	11.401	0
2016	Rio de Janeiro	13.1	11.1	-2
2020	Tokio	15.4	35	-0.8
2024	Pariisi	4.38	8.2	?

Huomautus: Arvot ovat miljardeja Yhdysvaltain dollareita. Pariisin olympialaisten voittoa ei ole vielä julkisesti ilmoitettu (tieto: elokuu 2024).²⁴

Korrelaatioanalyysi paljastaa useita mielenkiintoisia havaintoja taulukon 1 taloudellisista muuttujista. Korrelaatiomatriisi löytyy taulukosta 2. Vuosien mittaan budjetit ja kustannukset ovat kasvaneet, kuten taulukon 2 ensimmäisestä sarakkeesta käy ilmi. Budjetin ja kustannusten korrelaatiokertoimet (kesäolympialaisten järjestämisvuoteen nähden) ovat positiivisia ja itseisarvoiltaan noin 0,6. Toisaalta kannattavuus on heikentynyt, koska korrelaatio vuosi- ja voittomuuttujien välillä on negatiivinen (-0,469). Kannattavuus ei korreloi budjettien tai kustannusten kanssa, koska korrelaatiokertoimet ovat lähellä nollaa voiton ja budjetin sekä kustannusmuuttujien välillä. Korrelaatiokertoimien arvot ovat näissä vastaavasti 0,031 ja 0,109. Nämä arvot viittaavat siihen, että kesäolympialaisten isännöinnin kasvava riskitaso (määritelty kasvaviksi budjeteiksi ja kustannuksiksi) ei ole tuonut enemmän positiivisia sijoitustuottoja. Riskin ja voiton välinen suhde ei siten ole isäntäkaupungeille suo-

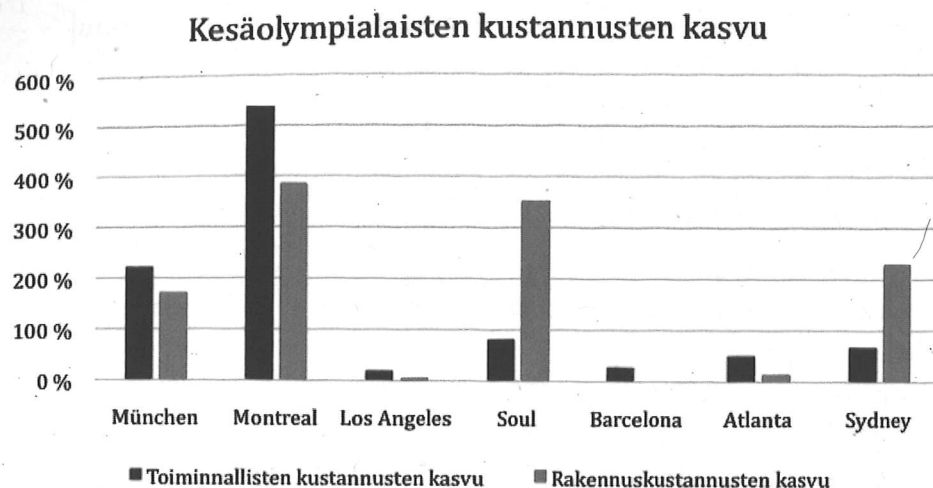
siollinen. Kustannusten ja budjetin välinen korrelaatiokerroin on lähellä yhtä (0,907), mikä tarkoittaa, että korkeammat arvioidut ennakkokustannukset johtavat todellisuudessa myös säännönmukaisesti korkeampiin toteutuneisiin todellisiin kustannuksiin. Kuten taulukosta 1 havaitaan, nämä ennakkokustannukset on kuitenkin säännöllisesti aliarvioitu.

Taulukko 2. Kesäolympialaisten taloudellisten muuttujien (pareittaiset) korrelaatiot

Muuttujat	(vuosi)	(budj.)	(kust.)	(voitto)
vuosi	1.000			
budjetti	0.581	1.000		
kustannukset	0.587	0.907	1.000	
voitto	-0.469	0.031	0.109	1.000

Vähintäänkin vuoden 1972 Münchenin kesäolympialaisista lähtien kustannusten arviointi on ollut ongelmallista. Kuten kuviosta 1 käy ilmi, kustannukset (sekä toiminnalliset käyttö- että rakennuskustannukset) ovat kasvaneet huomattavasti ensimmäisen alustavan budjetin ja viimeisen arvion välillä. Montrealin vuoden 1976 kesäkisojen kustannusarviot kasvoivat valtavasti, jopa 538 prosenttia, ja rakennuskustannuksetkin 385 prosenttia.

Kuvio 1. Kesäolympialaisten kustannusten kasvu
(vs. alkuperäinen budjetti)

Lähde: Andreff (2012) ja Solberg & Preuss (2007a & 2007b)

Rakennuskustannukset ovat yksi suurimmista megatapahtumiin liittyvistä kustannuksista. Rajoittamalla tapahtumaa varten rakennettavan uuden infrastruktuurin määrää isäntäkaupunki voi vähentää merkittävästi nettokustannuksia ja pyrkiä välttämään massiivisia alijäämiä. Montrealin kesäolympialaiset synnyttivät 1,2 miljardin dollarin velkataakan. Tämä johtui suurelta osin uusien tilojen, kuten olympiastadionin, kustannuksista. Sitä vastoin Los Angelesin kesäkisoissa käytettiin jo olemassa olevia rakennuksia ja fasilitetteja ja päädyttiin 200 miljoonan dollarin plusmerkkiseen tulokseen.

Myös megatapahtuman ajallinen kesto vaikuttaa kustannuksiin. Pienempien ja useita viikkoja kestävien urheilutapahtumien järjestäminen voi johtaa suurempiin nettohyötyihin kuin kertaluonteinen yhden päivän kestävä suuri tapahtuma. Syrjäyttämisaikutus on paljon epätodennäköisempi pienen tapahtuman kuluessa kuin

megatapahtuman aikana. Monet matkustajat eivät todennäköisesti muuta matkasuunnitelmiaan suhteellisen pienen tapahtuman, kuten amatööriurheilutapahtuman, vuoksi. Näin ollen tällaiset urheilukisat voivat hyötyä lisääntyneestä kävijäkulutuksesta ilman matkasuunnitelmiaan muuttamaan joutuneiden vierailijoiden aiheuttamia haittoja.²⁵

Lisäksi pienemmät tapahtumat eivät todennäköisesti häiritse normaaleja liiketoimintamalleja, mikä johtaa tarkempiin arvioihin epäsuorien menojen taloudellisista kertoimista. Vaikka kisojen turvatoimet ovat tarpeen myös näissä pienemmissä tapahtumissa, niihin liittyvät kustannukset ja paikalliset haitat ovat tyypillisesti pienemmät kuin megatapahtumissa. Matalamman profiilin tapahtumat asettavat myös vähemmän vaatimuksia paikallisille järjestäjille, mikä vähentää nykyaikaisiin tiloihin ja ensiluokkaiseen majoitukseen liittyviä kustannuksia. Sitä vastoin massiiviset megatapahtumat vaativat kalliita urheilun suorituspaikkoja, joille ei ehkä ole juurikaan käyttöä tulevaisuudessa. Nämä ovat tärkeimmät syyt siihen, miksi yli-investoinnit ovat niin yleinen ilmiö urheilutapahtumien järjestämisessä.

Olympialaisten isännöinnin perustelut

Erityisesti BRICS-maat (Brasilia, Venäjä, Intia, Kiina ja Etelä-Afrikka) ovat viimeksi kuluneina vuosina olleet innokkaita isännöimään urheilun megatapahtumia epävarmoista taloudellisista eduista huolimatta. Jokainen näistä BRICS-maista on isännöinyt vuodesta 2008 lähtien vähintään yhtä maailman merkittävimmistä urheilutapahtumista. Näihin kuuluvat: 2016 kesäolympialaiset Brasiliassa; 2014 talviolympialaiset Venäjällä; 2010 Kansainyhteisön kisat Intiassa (71 osallistujamaata ja 4352 urheilijaa); 2022 ja 2008 olympialaiset Kiinassa ja 2010 FIFA World Cup Etelä-Afrikassa. On oletettavaa, että tapahtumien järjestämisen kiinnostuksen takana on tarve pönkittää ja alleviivata BRICS-maiden kasvavaa poliittista ja taloudellista voimaa. Megatapahtuman isännöinti todennäköisesti vahvistaa paikallispoliitikkojen itsetuntoa ja antaa

poliittista tukea nykyisille viranomaisille ja poliitikoille jopa ihmisoikeuksia polkevien diktatuurien oloissa.²⁶ Tapahtuman isännöinti voi rakentaa kansallisylpeyttä ja jopa lisätä kansalaisten onnellisuutta ja tyytyväisyyttä elämään kotimaassaan.

Joissakin tutkimuksissa on todettu, että megatapahtumat voivat tuoda isäntämaan kansalaisille useita ei-taloudellisia etuja. Kansalaisten onnellisuuden kokemusten havaittiin lisääntyneen Saksassa vuoden 2006 FIFA World Cupin jälkeen.²⁷ Samoin Lontoon vuoden 2012 kesäolympialaisten jälkeen paikallisen väestön tyytyväisyys elämään todettiin korkeammaksi kuin ennen kisoja.²⁸

Megatapahtumat edellyttävät usein uuden infrastruktuurin rakentamista. Julkisten rakennusten ja palvelujen parannukset voivat hyödyttää kansalaisia pitkäkestoisesti kisojen jälkeenkin. Megatapahtumat voivat pakottaa julkiset kunnat rakentamaan uutta hyödyllistä infrastruktuuria, mikä miellyttää paikallista väestöä. Avainsana tässä suhteessa on ”hyödyllinen”. Yleiset infrastruktuurin parannukset eivät välttämättä lisää kansalaisten hyvinvointia. Se riippuu siitä, voidaanko uutta infrastruktuuria käyttää tavanomaisissa päivittäisissä toimissa vai liittyvätkö ne yksinomaan specialisoituneeseen kilpaurheiluun. Useat uudet liikuntapaikat jäävät kisojen jälkeen hyvin vähäiselle käytölle.

Johtopäätökset

Useat akateemiset tutkimukset ovat osoittaneet, että urheilun megatapahtumien taloudelliset vaikutukset jäävät yllättävän vaatimattomiksi. Megatapahtumien nettovaikutus keskeisiin taloudellisiin muuttujiin (tulot henkeä kohti, verollinen vähittäismyynti alueella, työllisyys) jää vähäiseksi, vaikkakin urheilun suur tapahtumien kokoamat ihmismassat medioissa ja paikallisesti ovat hyvinkin mittavia. Tässä artikkelissa on tarkasteltu urheilun megatapahtumien, erityisesti kesäolympialaisten, taloudellisia vaikutuksia sekä teoreettisesta että empiirisestä näkökulmasta. Kiinnostaviksi ovat nousseet ne merkittävimmät tekijät, jotka vaikuttavat olympialais-

ten järjestämisen kustannuksiin ja hyötyihin, sekä niiden taloudellisten vaikutusten mittaamiseen liittyvät haasteet ja rajoitukset.

Urheilun megatapahtumat ovat kalliita ja riskialttiita hankkeita, joiden alkuperäiset budjetit tyypillisesti ylittyvät huomattavassa määrin. Olympialaiset jättävät jälkeensä vajaakäytölle jääviä urheilun monumentteja ja rapistuvia stadioneita. Suur tapahtumat aiheuttavat isäntäkaupungille ja -valtiolle negatiivisia ulkoisvaikutuksia ja jopa pitkäkestoisen velkataakan.

KOK kannustaa potentiaalisia hakijoita olympialaisten isännöintiin tilaamalla ennakoivia tilaustutkimuksia tapahtumien taloudellisista vaikutuksista. Yleensä nämä erilaisten konsulttien arvioimat taloudelliset selvitykset yliarvioivat hyödyt ja aliarvioivat kustannukset. Tarjoushuutokaupan voittajaa odottaa olympialaisten jälkeen usein ns. ”voittajan kirous” -niminen taloustieteellinen ilmiö. Tyypillisesti urheilun megatapahtumat eivät välttämättä edistä matkailua, ulkomaisia investointeja tai kansainvälistä kauppaa isäntäalueella, koska ne voivat syrjäyttää muuta taloudellista toimintaa, aiheuttaa tulovuotoja ja korvausvaikutuksia. Näiden ilmiöiden realisoituessa tapahtumien nettovaikutus taloudellisiin muuttujiin (kuten tuloihin henkeä kohti, verotettavaan myyntiin ja työllisyyteen) jää vähäiseksi tai jopa negatiiviseksi.

Toisaalta urheilun megatapahtumilla voi olla positiivisia ai-neettomia ja ei-taloudellisia heijastusvaikutuksia. Näitä positiivisia ulkoisvaikutuksia on hankala mitata. Olympialaiset luovat vuosikymmeniä, jopa vuosisatoja kestäväää urheiluperintöä, elvyttävät kansalaistoimintaa ja vahvistavat kansallista ylpeyttä. Nämä hyödyt riippuvat kuitenkin monista ulkoisista tekijöistä, jotka eivät ole isäntäkaupungin tai järjestelytoimikunnan kontrollissa. Ulkoiset olosuhteet, strategiset tavoitteet ja olemassa oleva infrastruktuuri vaikuttavat kaikki olympialaisten taloudelliseen lopputulokseen. Megatapahtuman isännöinti edellyttää huolellista ja realistista kustannus-hyötyanalyysiä sekä vaihtoehtoisten toimintatapojen harkintaa, joilla mahdollisesti voidaan saavuttaa samanlaisia tai suurempia hyötyjä pienemmillä kustannuksilla. Pienempien tapahtumien järjestäminen, olemassa olevien tilojen käyttö ja uu-

den infrastruktuurin määrän rajoittaminen voivat vähentää nettokustannuksia ja näin isäntäkaupunki saattaa välttää alijäämien muodostumisen. Megatapahtuman isännöinti voi myös edellyttää pitkän aikavälin visiota ja kestävästä suunnitelmaa tilojen käytöstä tapahtuman jälkeen ja isäntäkaupungin tai -maan markkinoinnista turismin tai liikematkailun kohteena.

Kaiken kaikkiaan urheilun megatapahtumien taloudelliset vaikutukset ovat rajalliset ja usein jopa negatiiviset. Mahdollisten olympialaisten isäntäkaupunkien ei pitäisi luottaa ennakkoselvitysten optimistisiin ennusteisiin vaan pikemminkin arvioida tarkasti ja realistisesti tällaisten tapahtumien järjestämisen kustannuksia ja hyötyjä. Urheilun megatapahtumat, kuten olympialaiset eivät ole ihmelääke taloudelliseen kehitykseen ja hyvinvointiin, vaan pikemminkin monimutkainen ja haastava projekti, joka vaatii huolellista suunnittelua, johtamista ja realistista arviointia.

Lähteet

- Allmers, S., & Maennig, W. (2009). Economic Impacts of the FIFA Soccer World Cups in France 1998, Germany 2006, and Outlook for South Africa 2010. *Eastern Economic Journal*, 35(4), 500–519.
- Andreff, W. (2012). The winner's curse: Why is the cost of sports mega-events so often underestimated. Teoksessa *International Handbook on the Economics of Mega Sporting Events* (eds. Wolfgang Maennig and Andrew Zimbalist) (ss. 37–69). Edward Elgar.
- Baade, R. A., & Matheson, V. A. (2016). Going for the Gold: The Economics of the Olympics. *Journal of Economic Perspectives*, 30(2), 201–218.
- Dolan, P., Kavetsos, G., Krekel, C., Mavridis, D., Metcalfe, R., Senik, C., Szymanski, S., & Ziebarth, N. R. (2019). Quantifying the intangible impact of the Olympics using subjective well-being data. *Journal of Public Economics*, 177.
- Fruh, K., Archer, A., & Wojtowicz, J. (2023). Sportswashing: Complicity and Corruption. *Sport, Ethics and Philosophy*, 17(1), 101–118.
- Giesecke, J. A., & Madden, J. R. (2011). Modelling the Economic Impacts of the Sydney Olympics in Retrospect – Game Over for the Bonanza Story? *Economic Papers: A journal of applied economics and policy*, 30(2), 218–232.
- International Olympic Committee. *Economic benefits of hosting the Olympic Games*. Noudettu 24. kesäkuuta 2024, osoitteesta <https://olympics.com/ioc/becoming-an-olympic-games-host/economic-benefits-of-hosting-the-olympic-games>
- Kasimati, E. (2003). Economic aspects and the Summer Olympics: A review of related research. *International Journal of Tourism Research*, 5(6), 433–444.
- Leeds, Michael, Peter Von Allmen, & Victor A. Matheson. 2023. *The Economics of Sports*. Seventh edition. New York, NY: Routledge.
- Matheson, V. (2006). Mega-Events: The effect of the world's biggest sporting events on local, regional, and national economies. *International Association of Sports Economists, Working Papers*.
- McBride, J., & Manno, M. (2021). The Economics of Hosting the Olympic Games. *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/backgrounder/economics-hosting-olympic-games>

Preuss, H., Andreff, W., & Weitzmann, M. (2019). *Cost and Revenue Overruns of the Olympic Games 2000–2018*. Springer Gabler Wiesbaden.

Solberg, H. A., Becker, D. M., Denstadli, J. M., Heldal, F., Knardal, P. S., & Thøring, T. A. (2022). Why are major sports events trapped in the winner's curse? A case study of the 2017 World Road Cycling Championship. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 12(4), 403–420.

Solberg, H. A., & Preuss, H. (2007). *Why mega sports events become more expensive than planned*. EASM conference, Turin (Italy).

<https://www.casm.net/download/2007/6353d64d275662b10682abc22ed92c2a.pdf>

Solberg, H., & Preuss, H. (2007). Major Sport Events and Long-Term Tourism Impacts. *Journal of Sport Management*, 21.

Sorkin, A. R., & Kessler, S. (2021). Even in Normal Times, Hosting the Olympics Doesn't Pay Off. *New York Times*, 5.

Zembri-Mary, G., & Engrand-Linder, V. (2023). Urban planning law in the face of the Olympic challenge: Between innovation and criticism of exceptional urban regeneration. *Local Economy*, 38(4), 369–388.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 KOK:lla on hyvin erilainen näkemys aiheesta: <https://olympics.com/ioc/becoming-an-olympic-games-host/economic-benefits-of-hosting-the-olympic-games>
- 2 Solberg ym. 2022, 404.
- 3 Andreff 2012, 67.
- 4 Andreff, 2012, 37.
- 5 Kasimati 2003, 433–434.
- 6 Leeds ym. 2023, 224.
- 7 Preuss ym. 2019, 115.
- 8 Leeds ym. 2023, 236.
- 9 Leeds ym. 2023, 229.
- 10 Zembri-Mary ja Engrand-Linder 2023, 384.

- 11 Baade ja Matheson 2016, 215–216.
- 12 Kasimati 2003, 438–441.
- 13 Leeds ym. 2023, 232.
- 14 Leeds ym. 2023, 232.
- 15 Matheson, 2006, 9.
- 16 Leeds ym. 2023, 233–235.
- 17 Leeds ym. 2023, 233.
- 18 Baade ja Matheson 2016, 202.
- 19 Leeds ym. 2023, 240.
- 20 Sorkin ja Kessler 2021.
- 21 Andreff 2012, 38.
- 22 Giesecke & Madden, 2011, 218.
- 23 Giesecke & Madden, 2011, 230.
- 24 <https://yle.fi/a/74-20097377>; <https://yle.fi/a/3-11999560>
- 25 Matheson 2006, 20.
- 26 Fruh, Archer ja Wojtowicz 2023, 107–109.
- 27 Allmers ja Maennig 2009, 510–512.
- 28 Dolan ym. 2019, 10.